

statstjenesten, er et godt spørgsmål, som aldrig er blevet fuldt afklaret, men – måske. Så er det imidlertid også sikkert, at de ikke gælder andre. Folk må stave, som de vil.

Den frihed er der ikke ret mange, der ønsker at benytte sig af. I praksis repræsenterer den gældende retskrivningsordbog den norm, som det helt overvejende flertal af alle skrivende med større eller mindre held bestræber sig for at følge. Hvis den norm ikke havde så stor en faktisk udbredelse, som tilfældet er, ville det se sort ud for retskrivningens få bevindte rebeller: der ville ikke være meget oprør i at skrive osse, hvis retskrivningsordbogen tillod stavemåden, og man kunne ikke markere sin samhörighed med svunden litteratorkultur ved at skrive *ihvertfald*, hvis retskrivningsordbogen ikke foreskrev, at det skulle i tre ord.

Men når det nu er sådan, at både de fribårne og alle vi andre er afhængige af retskrivningsordbogen, ja, så skal den også redigeres, så den kan forstås af hele folket.

Den opgave påhviler nu om stunder Dansk Sprognævn. RO 86 er den første retskrivningsordbog, som nævnet selv har udarbejdet. Netop det, at man nu råder over et nævn med en (ganske vist for lille) stab af videnskabelige medarbejdere og et arbejdsudvalg, der rummer megen sproglig ekspertise, og som – ikke mindre vigtigt – har bred føling med forskellige grupper af sprogets brugere, netop det har muliggjort, at arbejdet har kunnet gøres langt mere tilbunds-gående end nogen sinde før. Ved den revision, som RO 86 er resultat af, blev hvert eneste ord vejet på guld-vægt, både dem med gammel borgerret i sproget og i retskrivningsordbogen og de nye, som banker på; og materialet blev sammenholdt på

næssig, kæmper
redaks (til Kanarie-
æmpe. en Kæmper
, -er). K-rotte.
-ing, -er); besl. med

e; germ.). K-hest,
l. kæppe]. Kæppe-
gedans.
vist om besl. med
p). k. op, k. paa. —
tages at være op-
ppe (Udso.)).
eget gammel Tid fra
fr. cher, kær). k-
ent, -ne), K-minde
ante, Forglemmigej,
st.), -tegn, k-tegne
reste (-r; K-brev,
g, -vise). et Kære-
ig (K-hed; K-s-
-eventyr, -ger-
s (= Hjertegræs),

nærre el. karre.
Kærte el. Kerte (en, -r; laant fra
mnt. kerte). K-svend.
Kærv (en, -e; germ.).
Kætser el. Ketser.
Kætter (en, -e; laant gennem mnt.
ketter, mlat. cattarus fra gr.
katharos, ren; de første, der
kaldte sig med dette Navn, var
Novatianerne, et skismatisk Sam-
fund, der opstod i Rom omtr.
250 under Ledelse af en Pres-
byter Novatianus, og dette Navn
blev ogsaa den almindelige Be-
nævnelse paa Novatianerne i
Østen. Senere blev det en al-
mindelig Benævnelse paa enhver
fra Kirken affalden). K-aand,
-baal, -bog, -daab, -domstol,
-forfølgelse. et Kætteri (-er).
kættersk.
Kætting (en, -er; holl.; laant fra
lat. catena, se Kæde). K-rur-
-pumpe (el. Kædep.), -stoppe
(er -e).

kryds og tværs for at sikre så stor konsekvens, som nu engang kan gennemføres uden brud på velindarbejdet tradition.

Resultatet er blevet en ordbog, som bl.a. udmærker sig ved at rumme et større ordstof end nogen af sine forgængere, i alt 60.000 ord, hvoraf der naturligvis ved sammen-sætning kan dannes mange, mange flere. Men RO 86 består ikke bare af en ordbog (og en kort og god vejledning i ordbogens brug), men også af en meget fyldig retskrivningsvejledning, benævnt Retskrivningsregler. De to dele har stillet vidt forskellige krav, også med hensyn til den grafiske fremtræden.

Ordbogsdelen

En sammenligning af en side af femte udgave af Saabys Retskrivningsordbog (1909), og en i al fald delvis tilsvarende side af RO 86, kan illustrere, hvordan RO 86 både i indhold og i typografi er nået frem til en overskuelighed, en konsekvens og en klar forståelse af denne ordbogsgenres særlige forpligtelser og begrænsninger, som ikke fra først af var en selvfølge.

*Saabys Ret-
skrivningsord-
bog udgivet af
P.K. Thorsen,
Femte Udgave,
1909. Hel
størrelse.*

kærestesorg - kølevand

kæreste|sorg.

kær|høg.

kær|kommen *to.*, -t, *kær-*
komne.

kærlig *to.*, -t.

kærlighed -en, *i sms. kærligheds-*, *fx kærligheds-*
hedsløs.

kærligheds|erklæring.

kærligheds|forhold.

kærligheds|roman.

kærligheds|sorg.

kær|løber.

kær|minde -n, -r.

kær|myse -n, -r.

1. **kærne** -n, -r (*smørkær-*
ne).

2 **kærne** -ede.

bekrafts-, *fx købe-*
kraftsforringelse.

købe|lov -en, -e.

købe|lysten.

København, *i sms. Kø-*

benhavner- el. Køben-

havner- og Københav-

el. københavns-.

københavner -en, -e

benhavnerne

københavner|begiven

Københavner|båd *el.*

benhavner|båd.

københavneri -et, -e

københavnsk *to.*, *itk*

Københavns|kort -et

benhavnskort -ene

københavns|kort

Retskrivnings-
ordbogen,
1986. Hel
størrelse.

Alle RO 86's forgængere havde det princip at samle ordene i grupper efter samhörighed: først et grundord, fx *kær*, og så i samme artikel en række sammensætninger og afledninger, hvori *kær* indgik som førsteled eller som rod, fx *kærtegn*, henholdsvis *kærlig*. Til og med Dansk Retskrivningsordbog blev denne gruppering foretaget uden nøjeregnende hensyn til den alfabetiske rækkefølge. *Kærtegn* og *kærlig* kom på denne måde til at stå før *kære* 'klage'. Artiklens grundord, opslagsordet, var trykt med halvfed, familiemedlemmerne derefter med spærret skrift – ikke til gavn for overskueligheden og jo også ulogisk, eftersom fx *kærlig* (med spærret skrift) var nøjagtig lige så autoriseret som *kær* (med halvfed), men blot ikke nød den ære at være bestemmende for alfabetiseringen.

Retskrivningsordbogen fra 1955 op-hævede urimelighederne: alle autoriserede grundformer (men ikke bøjningsformerne) blev trykt med halvfed, og rækkefølgen blev strengt alfabetisk; men når det var foreneligt med den alfabetiske rækkefølge, blev materialet fortsat samlet i grupper. Gruppe-

ringsarrangementet var pladsbesparende, men nok ikke helt læservenligt.

I RO 86 begynder hvert opslagsord på en ny linie; det må være en stor lettelse for brugeren. Om det også er en gevinst med hensyn til læselighed, at siderne nu er trespaltede, mens de i alle forgængere var tospaltede, kunne godt fortjene at blive undersøgt af fagfolk. Det er vist svært at benægte, at den trespaltede opstilling er med til at give siderne et meget kompakt udseende, som den anvendte skrift i al fald ikke mildner, snarere understreger; helhedsindtrykket er lovlig tungt, lovlig sort.

Som det fremgår af en del artikler fx „*Kætter*“, se illustrationen side 10, rummede Saabys Retskrivningsordbog en mængde oplysninger om ordenes herkomst, historie og slægtskab. De blev strøget i dens efterfølger med en begrundelse, der ikke er god nok, nemlig den at de var temmelig tilfældige, og at der ikke var råd til en systematisk indsats for at gøre dem mere tilfredsstillende. Det havde været rigtigere at slå fast, at den slags oplysninger – så spændende og fornøjelige de i øvrigt kan være – er en retskrivningsordbog totalt uvedkommende; og jo mere uvedkommende stof en retskrivningsordbog slæber rundt på, jo sværere er det at orientere sig i den.

RO 86 lever fuldt og helt op til det krav, at dens ordbogsdelen skal være lige netop en retskrivningsordbog, ikke andet. Og den prioriterer overskueligheden meget højt, på enkelte områder måske næsten for højt: i visse tilfælde aflaster den ordbogsdelen for bøjningsformer o.l., som faktisk er tilladt; det fremgår fx ikke af ordbogen, kun af et afsnit i den indledende vejledning (s. 22f) og af retskrivningsreglerne bag i bogen, at man godt må skrive *grandprix*'et og

succes'en – på alfabetisk plads vil man kun kunne finde *grandprixet* og *succesen*. Sådant noget er naturligvis lidt betænkeligt; måske burde der på alfabetisk plads have været givet en præcis henvisning til de pågældende regler, således om det er sket i visse andre tilfælde, hvor det ville være uoverkommeligt at give en fuldstændig redegørelse i ordbogsdelen.

Retskrivningsreglerne

Retskrivningsreglerne er en systematisk gennemgang af reglerne for stavning og tegnsætning i dansk. Her skal man altså kunne finde svar på spørgsmål som fx: Hedder det „Det kan du rolig gøre“ eller „... roligt gøre“? Skal der stort eller lille bogstav i titlen, „Figaros bryllup“ eller „Figaros Bryllup“? Hvordan skal ordet *kasket* deles ved lineskift, *ka-sket*, *kas-ket*, *kask-et*? Hvordan er reglerne for pausekommatering?

Det er svære sager, og det er svært at gøre rede for dem på almenforståelig måde.

RO 86 betegner en kraftanstrengelse for at lave noget, der er så tilgængeligt som muligt og samtidig så udtømmende som muligt. De to bestræbelser kan være vanskelige at forlige. Om den sidste af dem må det siges, at den er kronet med held: retskrivningsreglerne i RO 86 er den mest dækkende retskrivningsvejledning, vi nogen sinde har haft.

Der er virkelig også opnået gode resultater i retning af tilgængelighed: en meget læservenlig grafisk fremtræden, en klar (og typografisk klart markeret) disposition, mange underrubrikker, korte afsnit, klare grænser mellem tekst og eksempler, gode nøgler til at finde rundt i reglerne, dels i form af en indholdsfortegnelse, dels i form af et omfattende stikordsregister;

og ikke mindst en velskrevet og forbilledlig pædagogisk fremstilling. Det kan næppe gøres ret meget bedre.

Men det ser ud til, at mange brugere alligevel har problemer med at finde rundt i reglerne og med at forstå dem, og det ligger jo i sagens natur. Det er en faglig nødvendighed at operere med detaljerede regler og fintmærkede skel, men folk er ikke vant til at læse den slags. Problemet er bestemt ikke kommet bag på Sprognævnet. På et tidspunkt blev det ligefrem overvejet at lave to versioner af reglerne, den fyldige, som nu foreligger, og en ganske kort, som skulle dække de væsentligste behov i et meget lettilgængeligt sprog. Man valgte altså at holde sig til den forpligtelse, som primært er Sprognævnets, og det var ikke urimeligt. Måske kan andre tage sig af den korte version; men resultatet kan i så fald meget let blive alvorligt tynget af fejl.

En slidstærk håndbog

Retskrivningsordbøger bruges nok mest af folk, der er helt gode til at stave. I særdeleshed bruges de flittigt af lærere, der skal rette skriftlige arbejder. Denne ikke misundelsesværdige del af nationen betaler prisen for, at RO 86 i visse tilfælde har indført valgfrihed mellem flere stavemåder; nu er de pågældende lærere nemlig nødt til at slå op for at kontrollere, om en form, som de ikke selv ville have brugt, evt. også skulle være tilladt. Det bevirker øget slid på deres eksemplar af ordbogen.

Med tilfredshed kan det attesteres, at RO 86 kan holde selv til denne brugerkategori energiske afbenyttelse. Efter mere end fem års brug er den stadig rank i ryggen, uden tydelige slidspor på bindet, og frisk i papiret. Den er gjort af godt stof.